

ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎՈՐՆԵՐԻ ԽՈՐՀՐԴԱՏՎԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ
CONSULTATIVE COUNCIL OF EUROPEAN JUDGES

ԿԱՐԾԻՔ ԹԻՎ 1 (2001)

ՆԵՐԿԱՅԱՑՎՈՒՄ Է՛ ԵՎՐՈՊԱՅԻ ԽՈՐՀՐԴԻ
ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐԻ ԿՈՄԻՏԵԻ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ

ԴԱՏԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ԱՆԿԱԽՈՒԹՅԱՆ ԵՎ

ԴԱՏԱՎՈՐՆԵՐԻ ԱՆՓՈՓՈՒՅԵԼՅԻՆՈՒԹՅԱՆ

ԶԱՓՈՐՈՇԻԶՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

(ԴԱՏԱՎՈՐՆԵՐԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹՅԱՆ, ԳՈՐԾՈՒՆԵՆՈՒԹՅԱՆ

ԱՐԴՅՈՒՆԱՎԵՏՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԴԵՐԻ, ԻՆԶՊԵՍ ՆԱԵՎ ԱՅՍ

ՈՂՈՐՏՈՒՄ ԱՌԿԱ ԽՆԴԻՐՆԵՐԻ ԵՎ ԱՅԴ ՈՒ ԱՅՂ ՄԻԶԱԶԿԱՅԻՆ

ԶԱՓՈՐՈՇԻԶՆԵՐԻ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆԱՌԱԶԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆ ԹԻՎ R (94) 12)

OPINION No. 1 (2001)

**OF THE CONSULTATIVE COUNCIL OF EUROPEAN JUDGES (CCJE)
FOR THE ATTENTION OF THE COMMITTEE OF MINISTERS OF THE
COUNCIL OF EUROPE ON STANDARDS CONCERNING THE
INDEPENDENCE OF THE JUDICIARY AND THE IRREMOVABILITY OF
JUDGES**

(RECOMMENDATION No. R (94) 12
ON THE INDEPENDENCE, EFFICIENCY AND ROLE OF JUDGES AND
THE RELEVANCE OF ITS STANDARDS AND ANY OTHER
INTERNATIONAL STANDARDS TO CURRENT PROBLEMS IN THESE

«Աջակցություն Հայաստանում դատական բարեփոխումների իրականացմանը»

Եվրոպական դատավորների խորհրդատվական խորհրդի (ԵԴԽՏ) փաստաթղթերի ոչ պաշտոնական թարգմանության տպագրությունն իրականացվել է Եվրոպական միության և Եվրոպայի խորհրդի կողմից համաֆինանսավորվող ծրագրի մի մասի շրջանակներում: Եվրոպական դատավորների խորհրդատվական խորհրդի (ԵԴԽՏ) փաստաթղթերում ներկայացված տեսակետները որևէ պարագայում չեն կարող համադրվել Եվրոպական միության պաշտոնական տեսակետի արտահայտում:

“Support to the implementation of the judicial reform in Armenia”

The publication of the non-official translation of the documents of the Consultative Council of European Judges (CCJE) has been produced as part of a project co-funded by the European Union and the Council of Europe. The views expressed in the documents of CCJE can in no way be taken to reflect the official opinion of the European Union.

Եվրոպական դատավորների խորհրդատվական խորհրդի (ԵԴԽՏ) Կարծիք ԹԻՎ 1 (2001)

Բոլոր իրավունքները պահպանված են: Առանց Հաղորդակցության սնօրինության (F-67075 Ստրասբուրգ, Սեդեֆու կամ publishing@coe.int) նախնական բույլովության ուսյն հրատարակության որևէ հատված չի կարող թարգմանվել, վերարտադրվել կամ փոխանցվել որևէ ձևով կամ միջոցներով՝ էլեկտրոնային (սկսվածակ, համացանց և այլն) կամ մեխանիկական, այդ թվում՝ պատենտահամար, ձայնագրմամբ կամ տեղեկատվության պահեստավորման կամ սրունան ցանկացած համակարգով:

Էջայրումը և դիզայնը՝ «Անդրանիկ» հրատարակչության

Հրատարակվել է Եվրոպայի խորհրդի Երևանյան գրասենյակի կողմից

Երևան, Հայաստանի Հանրապետություն
www.coe.int/yerevan

- © Եվրոպայի խորհուրդ, 2001թ., անգլերեն խմբագրություն՝ Opinion No 1 (2001) of the Consultative Council of European Judges (CCJE)
- © Եվրոպայի խորհուրդ, 2018թ., հայերեն ոչ պաշտոնական թարգմանություն

Opinion No 1 (2001) of the Consultative Council of European Judges (CCJE)

All rights reserved. No part of this publication may be translated, reproduced or transmitted, in any form or by any means, electronic (CD-Rom, Internet, etc.) or mechanical, including photocopying, recording or any information storage or retrieval system, without prior permission in writing from the Directorate of Communications (F-67075 Strasbourg Cedex or publishing@coe.int).

Layout and design: “Andranik” Publishing House

Published by the Council of Europe Office in Yerevan

Yerevan, Republic of Armenia
www.coe.int/yerevan

- © Council of Europe 2001 English edition: Opinion No 1 (2001) of the Consultative Council of European Judges (CCJE)
- © Council of Europe 2018 Armenian non-official translation

Ստրասբուրգ, 2001 թվականի հոյեմբերի 23

ԵՊԽԽ (2001) Կարծիք թիվ 1

ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎՈՐՆԵՐԻ ԽՈՐՀՐԴԱՏՎԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ
(ԵՊԽԽ)

ԿԱՐԾԻՔ ԹԻՎ 1 (2001)

ՆԵՐԿԱԾԱՑՎՈՒՄ ԷՋԵՎՐՈՊԱԹԻ ԽՈՐՀՐԴԻ
ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐԻ ԿՈՄԻՏԵԻ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ

ԴԱՏԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ԱՆԿԱԽՈՒԹՅԱՆ ԵՎ

ԴԱՏԱՎՈՐՆԵՐԻ ԱՆՓՈՓՈԽԵԼԻՈՒԹՅԱՆ

ԶԱՓՈՐՈՇԻՉՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

(ԴԱՏԱՎՈՐՆԵՐԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹՅԱՆ, ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ

ԱՐԴՅՈՒՆԱՎԵՏՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԴԵՐԻ, ԻՆՉՊԵՍ ՆԱԵՎ ԱԾՍ

ՈՂՈՐՏՈՒՄ ԱՌԿԱ ԽՆԴԻՆԵՐԻ ԵՎ ԱԵՐ ՈՒ ԱԾՂ ՄԻՋԱԶԳԱԾԻՆ

ԶԱՓՈՐՈՇԻՉՆԵՐԻ շԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆԱՌԱՋԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆ ԹԻՎ R (94) 12)

1. Եվրոպական դատավորների խորհրդատվական խորհուրդը (ԵԴԽՆ) կազմել է սույն Կարծիքը պետություններին ուղղված հարցա-
 շարի պատասխանների, այս թեմայի առնչությամբ ԵԴԽՆ աշխա-
 տանքային խմբի կողմից կազմված տեխստերի և ԵԴԽՆ նախագահի
 ու փոխնախագահի, ինչպես նաև ԵԴԽՆ վարձագետ պարոն Գիակունո
 Օբեռտոյի (Իտալիա) կողմից կազմված տեխստերի հիման վրա:

2. ԵԴԽՆ-ին տրամադրվել են նյութեր, որոնք ներառում են դա-
 տական իշխանության անկախության սկզբունքներին վերաբերող ֆիչ
 թե շատ պաշտոնական բնույթի մի շարք հայտարարություններ:

3. Որպես պաշտոնական փաստաթղթերի հատկապես կարևոր
 օրինակներ կարելի է նշել հետևյալը.

- «Պատական իշխանության անկախության մասին» ՄԱԿ-ի
 հիմնարար սկզբունքները (1985 թ.),
- «Պատավորների անկախության, արդյունավետության և դերի
 մասին» Եվրոպայի խորհրդի նախարարների կոմիտեի՝ անդամ
 պետություններին ուղղված թիվ R (94) 12 առաջարկությունը:

4. Պակաս պաշտոնական զարգացումներ են.

- «Պատավորների կարգավիճակի մասին» եվրոպական խոր-
 տիան՝ ընդունված եվրոպական երկրներից մասնակիցների և
 դատավորների երկու միջազգային միությունների կողմից 1998
 թվականի հուլիսի 8-10-ին Ստրասբուրգում տեղի ունեցած հան-
 դիպման ժամանակ: Փաստաթղթին աջակցել են Կենտրոնա-
 կան և Արևելյան Եվրոպայի երկրների գերազույն դատարան-
 ների նախագահները 1998 թվականի հոկտեմբերի 12-14-ին
 Կիևում տեղի ունեցած հանդիպման ժամանակ: Աջակցություն
 են տրամադրել նաև 25 եվրոպական երկրների արդարադա-
 տության նախարարությունների ներկայացուցիչներ և դատա-
 վորներ 1999 թվականի ապրիլի 8-10-ին Լիսաբոնում տեղի
 ունեցած հանդիպման ժամանակ,
- Պատավորների բարձրագույն խորհուրդների, ինչպես նաև
 դատավորների միությունների պատվիրակների հայտարարու-
 թյունները, ինչպես օրինակ՝ 1997 թվականի հունիսի 23-26-ը
 Վարշավայում և Սլովակում տեղի ունեցած հանդիպման ժամանակ
 ընդունված հայտարարությունները:

5. ԵԴԽՆ բնորոշումների ընթացքում նշված այլ նյութերից են.

- «Լավասիա տարածաշրջանում դատական իշխանության ան-
 կախության սկզբունքների մասին» Պեկինի հայտարարությունը
 (1997 թվականի օգոստոս), ներկայումս ստորագրված է այդ
 տարածաշրջանի գերագույն դատարանների 32 դատավորների
 կողմից,

- Համագործակցության երկրներին ուղղված կաթինների պալատի ուղեցույցները (1998 թվականի հունիս 19), որոնք Համագործակցության 23 պետությունների կամ անդրասեմանային տարածքների ներկայացուցիչների մասնակցությամբ ոչ պաշտոնական հանդիպման արդյունք են: Հանդիպումը հովանավորել են Համագործակցության դատավորները և փաստաբանները Համագործակցության ֆարտուղարության և գրասենյակի աջակցությամբ:

6. ԵՂԻՆ ֆինարկումների ընթացում **ԵՂԻՆ** անդամներն ընդգծել են, որ առանցքային է ոչ թե սկզբունքները կատարյալ դարձնելը, առավել ևս՝ ինստիտուտների ներդասերացումը, այլ արդեն մշակված սկզբունքները գործնականում կիրառելը:

7. ԵՂԻՆ-ն ֆինարկեց նաև, թե արդյո՞ք արժե՞ դիտարկել գործող ընդհանուր սկզբունքների բարելավման և հետագա լրամշակման հարցը:

8. Սույն Կարծիքը նպատակ ունի առավել մանրամասնելու ֆինարկված թեմաներից մի ֆանիսը և ստեղծելու այն խնդիրները կամ հարցերը, որոնք վերաբերում են դատավորների անկախությանը, և որոնց արժե ևս մեկ անգամ անդրադառնալ:

9. Առաջարկվում են հետևյալ թեմատիկ վերնագրերը:

- Դատական իշխանության անկախության հիմնավորումը
- Դատական իշխանության անկախության երաշխավորվածության մակարդակը
- Նշանակման կամ առաջխաղացման հիմքը
- Նշանակող և խորհրդակցական մարմիններ
- Պաշտոնավարություն. պաշտոնի նշանակման ժամկետ
- Պաշտոնավարություն. անփոփոխելիություն և կարգապահություն
- Վարձատրություն
- Արտաֆին անհարկի ազդեցությունից զերծ մնալը
- Անկախությունը դատական իշխանության ներսում
- Դատավորի դերը

Այս թեմաները դիտարկելիս ԵՂԻՆ-ն փորձել է առանձնացնել դատական իշխանության անկախության համար խնդրահարույց կամ վտանգ պարունակող որոշ օրինակներ, որոնք գրավել են ԵՂԻՆ-ի ուշադրությունը: Ի լրումն՝ ԵՂԻՆ-ն ընդգծել է (մասնավորապես) միջազգային դատաբաններում դատավորների նշանակման և վերաբաշխման առնչությամբ ձեռք բերվող պայմանավորվածությունների և գործելակերպի առնչությամբ ֆինարկվող սկզբունքների կարևորությունը: Այս թեման ֆինարկվում է 52-րդ, 54-55-րդ պարբերություններում:

Դատական իշխանության անկախության հիմնավորումը

10. Դատական իշխանության անկախությունն իրավունքի գերակայության նախապայման է և արդար դատավարության հիմնարար երաժշիխ: Դատավորներն ունեն «ֆազաֆացիների կյանքի, ազատությունների, իրավունքների, պարտականությունների և սեփականության առնչությամբ որոշում կայացնելու վերջնական իրավասություն» (մեջբերումը՝ ՄԱԿ-ի հիմնարար սկզբունքներից, որն արտացոլված է Պեկինի հռչակագրում և Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայի 5-րդ և 6-րդ հոդվածներում): Դատավորների անկախությունը նրանց սեփական շահերի համար սրված բացարձակ իրավասություն կամ արտոնություն չէ: Այն բխում է իրավունքի գերակայության շահերից և այն անձանց շահերից, որոնք փորձում են օգտվել արդարադատությունից և արդարադատություն են ակնկալում:

11. Նման անկախություն պետք է գոյություն ունենա ընդհանուր առմամբ հասարակության և ցանկացած վեճի կոնկրետ կողմերի առնչությամբ, որի վերաբերյալ դատավորները պետք է կայացնեն դատական ակտ: Դատական իշխանությունը ժամանակակից ժողովրդավարական պետության երեք կարևոր և հավասարազոր հենակետերից մեկն է: Այն կարևոր դեր և գործառույթներ է կատարում իշխանական մյուս երկու թևերի հետ հարաբերություններում: Այն ապահովում է, որ կառավարությունները և վարչական ապարատը հաշվետու լինեն իրենց գործողությունների համար: Օրենսդրի առնչությամբ՝ այն ներգրավված է պատշաճ ընդունված օրենքների կիրառման ապահովելու գործում: Առավել կամ պակաս չափով այն ապահովում է նաև, որ այդ օրենքները համահունչ լինեն համապատասխան սահմանադրությանը կամ բարձրագույն ուժ ունեցող օրենքին (օրինակ՝ Եվրոպական միության իրավունքին): Իր այս գործառույթը կատարելու համար դատական իշխանությունը պետք է անկախ լինի այդ մարմիններից, այդ թվում՝ պետք է գերծ լինի նման մարմինների հետ ոչ պատշաճ կապերից կամ նրանց ազդեցությունից: Ուստի՝ անկախու-

1 ԵԻՏԻ-ն չի փորձի մասնավորեցնել իշխանությունների տարանջատման վերաբերյալ ընդգրկուն գրականությունը: Տեխտում նշվում է միայն պարզեցված մեկնաբանություն, ինչպես պատշաճ կերպով նկարագրված է կոլեգ Պուերտի «Դատական իշխանությունը և իշխանական թևերի տարանջատումը» փաստաթղթում (Հարավ-աֆրիկյան արածաբաժանի սահմանադրական և գերագույն դատարանների դատավորների համաժողովի թեմայով Վեներտիկի հանձնաժողովի փաստաթուղթ, փետրվար, 2000թ.):

2 Առավել խոր վերլուծության համար, որտեղ սահմանվում է, որ սահման և, կարելի է ասել, անցանկալի է, որ որևէ մեկը որևէ ազդեցությունից լիովին ազատ լինի, օրինակ՝ սոցիալական կամ մշակութային պարամետրերից, տե՛ս «Դատական իշխանության անկախության դերն իրավունքի գերակայության համար» աշխատությունը պրոֆեսոր Չեդրիի հեղինակությամբ (Արգենտինում տեղի ունեցած աշխատաժողովի թեմայով Վեներտիկի հանձնաժողովի փաստաթուղթ, ապրիլ, 1998 թ.):

քյունը հանդես է գալիս որպես անաչառության երաշխիք³ : Սա, անպայմանորեն, իր հետևանքներն ունի դատավորի կարիերայի գրեթե բոլոր ասպեկտների վրա՝ վերապատրաստումից մինչև նեանհանում և առաջխաղացումից մինչև կարգապահական պատասխանատվություն:

12. Դատական իշխանության անկախությունը ենթադրում է դատավորների լիակատար անաչառության նախապայման: Կողմերի միջև վեճերի վերաբերյալ դատական ակտ կայացնելիս դատավորները պետք է լինեն անաչառ, այսինքն՝ չունենան կապեր, հակումներ կամ չդրուկներ կողմնապահություն, ինչը կարող է ազդել անկախության պայմաններում դատական ակտ կայացնելու նրանց կարողության վրա կամ կարող է ընկալվել որպես այդպիսին: Այս առումով, դատական անկախությունը կարելի է ձևակերպել ըստ հետևյալ հիմնարար սկզբունքի. «Ոչ մեկը չի կարող դատել, եթե դատում է սեփական շահերից ելնելով»: Այս սկզբունքը կարևոր է նաև վեճի կողմ չհանդիսացող անձանց պարագայում: Ոչ միայն կոնկրետ վեճի կողմ հանդիսացող անձինք պետք է հնարավորություն ունենան վստահելու դատական իշխանությանը, այլև ամբողջ հասարակությունը: Ուստի՝ դատավորը պետք է ոչ միայն պարզապես գերծ լինի ցանկացած անհարկի կապերից, կողմնապահությունից կամ ազդեցությունից, այլև ողջամիտ գիտորդի համար պետք է թողնի նման տպավորություն: Հակառակ դեպքում դատական իշխանության անկախության նկատմամբ վստահությունը կարող է խթանվել:

13. Դատական իշխանության անկախության հիմնավորումը, ինչպես նշվեց վերևում, առանցքային գործոն է, որով կարելի է գնահատել դրա գործնական հետևանքները: Խոսքը վերաբերում է այն առանձնահատկություններին, որոնք անհրաժեշտ են առանձին պետություններում նման անկախությունն ապահովելու համար, և այն միջոցներին, որոնցով այդ անկախությունը կարող է ապահովվել սահմանադրական կամ առավել ցածր օրենսդրական մակարդակում⁴, ինչպես նաև ընթացիկ գործելակերպում: Սույն Կարծիքի նպատակով առանցքային թեմաներ են ընդհանուր ինստիտուցիոնալ շրջանակը և հասարակության մեջ դատական իշխանության անկախությունն ապահովող երաշխիքները և ոչ թե մասնավոր դեպքերում դատավորի անձնական անաչառություն պահանջող սկզբունքը (վաստացի և արտաքին տպավորությամբ): Չնայած թեմաները համընկնում են, վերջին թեման նախատեսվում է ֆնդարկել դատավորների վարվելակերպի և վարքագծի չափանիշների ԵԴԽՆ ուսումնասիրության համատեքստում:

3 Տե՛ս ստորև նշված 12-րդ պարբերությունը:
 4 Տե՛ս ստորև նշված 14-16-րդ պարբերությունները:

Ռատական իշխանության անկախության երաշխավորվածության մակարդակը

14. Ռատական իշխանության անկախությունը պետք է երաշխավորվի ներպետական չափանիշներով՝ հնարավորինս բարձր մակարդակում: Համապատասխանաբար՝ պետությունները պետք է դատական իշխանության անկախության գաղափարը ներառեն կա՛մ իրենց սահմանադրություններում, կա՛մ համընդհանուր հանաչում ունեցող հիմնարար սկզբունքներում այն երկրներում, որոնք գրավոր սահմանադրություն չունեն, բայց որտեղ դատական իշխանության անկախությունը երաշխավորվում է հնագույն մշակույթի և ավանդույթի ուժով: Նման դեպքերում շեշտադրվում է անկախության առանցքային կարևորությունը՝ ընդունելով ավանդույթային իրավունքի համակարգերի հատուկ կարգավիճակը (մասնավորապես՝ Անգլիա և Շոտլանդիա), որոնք ունեն անկախության երկարատև ավանդույթ, բայց գրավոր սահմանադրություն չունեն:

15. ՄԱԿ-ի հիմնարար սկզբունքները սահմանում են, որ դատական իշխանության անկախությունը պետք է «երաշխավորվի պետության կողմից և ներառվի երկրի սահմանադրության մեջ կամ օրենքում»: Թիվ R (94) 12 առաջարկությունը սահմանում է (I.2 սկզբունքի առաջին նախադասության մեջ), որ «Ռատավորների անկախությունը երաշխավորվում է [Մարդու իրավունքների եվրոպական] կոնվենցիայով և սահմանադրական սկզբունքներով, օրինակ՝ ներմուծելով հատուկ դրույթներ սահմանադրություններում կամ այլ օրենսդրական ակտերում կամ սույն առաջարկության դրույթները ներառելով ներպետական օրենսդրության մեջ»:

16. «Ռատավորների կարգավիճակի մասին» եվրոպական խարտիան առավել մանրամասնում է. «Եվրոպական յուրաքանչյուր երկրում դատավորների կարգավիճակին վերաբերող հիմնարար սկզբունքները սահմանվում են ամենաբարձր մակարդակի ներպետական նորմերում, իսկ դրա կանոնները՝ առնվազն օրենսդրական մակարդակի նորմերում»: Եվրոպական խարտիայի այս հատուկ կարգադրությունը ստացել է ԵԴԽԽ-ի ընդհանուր աջակցությունը: ԵԴԽԽ-ն առաջարկում է դրա ընդունումը թիվ R (94) 12 առաջարկության I.2 սկզբունքի առաջին նախադասության պակաս կոնկրետ դրույթների փոխարեն:

Նշանակման կամ առաջխաղացման հիմքը

17. ՄԱԿ-ի հիմնարար սկզբունքներում նշվում է (13-րդ պարբերություն). «Ռատավորների առաջխաղացումը, այն դեպքերում, երբ նման համակարգ գոյություն ունի, պետք է հենվի օբյեկտիվ գործոն-

ների, մասնավորապես՝ կարողությունների, բարեվարձության և փորձառության վրա»։ Թիվ R (94) 12 առաջաբկությունը նույնպես միանշանակ է. «Նատավորների մասնագիտական կարիերայի վերաբերյալ բոլոր որոշումները պետք է հենվեն օբյեկտիվ չափանիշների վրա, և դատավորների ընտրությունն ու առաջխաղացումը պետք է հենվեն արժանիքների վրա՝ հաշվի առնելով որակավորումը, բարեվարձությունը, կարողությունները և արդյունավետությունը»։ Թիվ R (94) 12 առաջաբկությունը հստակեցնում է, որ այս դրույթը կիրառելի է բոլոր անձանց նկատմամբ, որոնք դատական գործառույթներ են իրականացնում, այդ քվում՝ սահմանադրական, ֆրեական, ֆադաֆացիական, առևտրային և վարչական իրավունքի գործերով զբաղվող անձանց (սա վերաբերում է նաև ոչ մասնագետ դատավորներին և այլ անձանց, որոնք իրականացնում են դատական գործառույթներ)։ Ուստի՝ ընդունված տեսակետ է, որ նշանակումները պետք է կատարվեն ելնելով «օբյեկտիվ չափանիշների» վրա հիմնված «արժանիքներից», և որ ֆադաֆական նկատառումները պետք է անընդունելի լինեն։

18. Կենտրոնական խնդիր է մնում՝ ա) բացատրել, թե ինչ է ընկած «արժանիքների վրա հիմնված» նշանակումների և «օբյեկտիվության» ընդհանուր նկրտումների հետևում, բ) թե ինչպես կապել տեսությունը և իրականությունը։ Այս թեման սերտորեն առնչվում է հաջորդ երկու թեմաներին (նշանակող մարմին և պաշտոնավարություն)։

19. Որոշ երկրներում դատավորների նշանակման հարցում ուղղակի ֆադաֆական ներգրավվածություն կա, ինչը սահմանված է սահմանադրությամբ։ Այն դեպքերում, երբ դատավորներն ընտրվում են փվեարկությամբ (ժողովրդի կողմից, ինչպես շվեյցարական կանտոնների դեպքում, կամ խորհրդարանի կողմից, ինչպես Շվեյցարիայի դաշնային մակարդակում, Սլովենիայում և Նախկին Հարավսլավիայի Մակեդոնիա Հանրապետությունում կամ Գերմանիայի Դաշնային սահմանադրական դատարանի դեպքում, կամ Իտալիայի Սահմանադրական դատարանի որոշ անդամների դեպքում), անժուշտ, նպատակն է դատական իշխանությանը իր գործառույթների կատարման ընթացքում տալ ուղղակի ժողովրդավարական հիմնավորում։ Անթույլատրելի է դատավորների նշանակումը կամ առաջխաղացումը դարձնել նեղ կուսակցական-ֆադաֆական նկատառումների խնդիր։ Այն դեպքերում, երբ վտանգ կա, որ այն իրականացվում կամ կարող է իրականացվել նման եղանակով, ապա նման մեթոդը կարող է առավել վտանգավոր, քան օգտակար լինել։

20. Եթե նույնիսկ կա առանձին մարմին, որը պատասխանատվություն է կրում դատավորների նշանակման կամ առաջխաղացման համար կամ ներգրավված է այդ գործընթացում, գործնականում ֆադաֆական նկատառումները միշտ չէ, որ բացառվում են։ Այսպես,

Նորվաթիայում 11 անդամների կազմով Դատական բարձրագույն խորհուրդը (յոթ դատավոր, երկու փաստաբան և երկու պրոֆեսոր) պատասխանատու է նման նշանակումների համար, բայց արդարադատության նախարարը կարող է այդ 11 անդամներին ներկայացնել Նորվաթիայի խորհրդարանի Ներկայացուցիչների պալատի փեյար-կուրյանը: Բացի դրանից՝ Դատական բարձրագույն խորհուրդը պարտավորություն ունի նման նշանակումների հարցով խորհրդակցելու Նորվաթիայի խորհրդարանի դատական կոմիտեի հետ, որը ներկայումս վերահսկվում է կառավարությունում մեծամասնություն կազմող կուսակցության կողմից: Չնայած Նորվաթիայի փոփոխված սահմանադրության 4-րդ հոդվածում հղում է կատարվում իշխանությունների տարանջատման սկզբունքին, այնուամենայնիվ, հոդվածում նշվում է նաև, որ դա ներառում է «փոխադարձ համագործակցության բուրբ ձևերը և իշխանություն ունեցողների փոխադարձ վերահսկողությունը», ինչը, ահռուշտ, չի բացառում դատավորների նշանակումների կամ առաջխաղացման ժամանակ ֆազաբական ազդեցությունը: Իսլանդիայում, չնայած գոյություն ունի դատավորների նշանակման հանձնաժողով՝, այնուամենայնիվ, ֆազաբական նկատառումները կարող են պայմանավորել, թե որ մրցակից թեկնածուն կամ թեկնածուները (որոնց բոլորին էլ հաստատում է հանձնաժողովը) փաստացիորեն կհաղթեն կամ կհաղթել են արդարադատության նախարարի կողմից (հանձնաժողովը նաև դեր չունի առաջխաղացման հարցում):

21. Այլ երկրներում ներկայումս գործող համակարգերում առանձնապես են այն երկրները, որտեղ դատավորը պետք է ունենա աստիճանական առաջխաղացում (ֆազաբական իրավունքի երկրներից մեծամասնությունում), և այն երկրները, որտեղ դատավոր նշանակվում են գործող փորձառու իրավաբանների շարքերից (օրինակ՝ սովորաբային իրավունքի երկրները, ինչպես օրինակ՝ Կիպրոս, Մալթա և ՄԹ, կամ այլ երկրներ, ինչպես օրինակ՝ Դանիա):

22. Այն երկրներում, որոնք ունեն առաջխաղացման հիմնով դատական համակարգեր, դատավորի նախնական նշանակումը սովորաբար պայմանավորված է ֆննդություններում ունեցած օբյեկտիվ հաջողությամբ: Այս դեպքում կարևորություն են ստանում հետևյալ հարցերը. ա) արդյո՞ք մրցակցային ֆննդությունները բավարար են. արդյո՞ք չպե՞տք է զմեհատել անձնակազմի հատկանիշները և արդյո՞ք չպե՞տք է ուսուցանել ու զմեհատել գործնական հմտությունները, բ) արդյո՞ք գործադիր և օրենսդիր մարմիններից անկախ մարմին պե՞տք է ներգրավվի այս փուլում: Օրինակ՝ Ավստրիայում Personalsenates-ը (հինգ դատավորի կազմով միավոր) պատահապես իրավասու է

5 Տե՛ս նաև սուրի նշված 43-րդ պարբերությունը:

առաջարկելու թեկնածություն դատավորի առաջխաղացման համար, բայց նման իրավասություն չունի նշանակումների հարցում:

23. Ի տարբերություն՝ եթե դատավորները նշանակվում կամ կարող են նշանակվել փորձառու իրավաբանների շարքերից, ապա բնությունների իմաստը կորչում է, և նշանակման հիմք առավելապես հանդիսանում են գործնական հմտությունները և խորհրդակցումն այն անձանց հետ, ովքեր անմիջական փորձառություն են ունեցել թեկնածուի հետ:

24. Բուլբո նշում է իրավիճակներում նախընտրելի է ունենալ պարտադիր օբյեկտիվ չափանիշներ ոչ միայն քաղաքական ազդեցությունից խուսափելու համար, այլև այլ պատճառներով: Նման պատճառ կարող է հանդիսանալ հովանավորչության, պահպանողականության կամ բռնիզմի (կամ այսպես կոչված «կլոնավորման») ուսիլը, ինչը կարող է տեղի ունենալ, եթե նշանակումները կատարվեն ոչ համակարգային եղանակով կամ անձնական առաջարկների հիման վրա:

25. Ցանկացած «օբյեկտիվ չափանիշ», որի միջոցով փորձ է կատարվում ապահովելու, որ դատավորների ընտրությունը և կարիերան հիմնվեն «արժանիքների վրա՝ հաշվի առնելով որակավորումը, բարեվարքությունը, կարողությունները և արդյունավետությունը», առավելապես ձևակերպվում է ընդհանուր տերմիններով: Այնուամենայնիվ, դրանց բովանդակությունը և գործողությունը ցանկացած երկրում առանցքային նշանակություն ունեն: ԵՊԽՍ-ն առաջարկում է, որ անդամ պետություններում դատավորների նշանակման և առաջխաղացման համար պատասխանատու կամ նման առաջարկներով հանդես գալու համար պատասխանատու մարմինները ներմուծեն, հրապարակեն և գործողության մեջ դնեն օբյեկտիվ չափանիշներ՝ **նպատակ** հետապնդելով ապահովելու, որ դատավորների ընտրությունը և կարիերան հենվեն «արժանիքների վրա՝ հաշվի առնելով որակավորումը, բարեվարքությունը, կարողությունները և արդյունավետությունը»: Երբ նման չափանիշներ առկա լինեն, դատավորների նշանակման կամ առաջխաղացման համար պատասխանատու միավորները կամ մարմինները պարտավոր են գործել համապատասխանաբար, ինչպես նաև միայն այդ դեպքում հնարավոր կլինի ուսումնասիրել այդ չափանիշների բովանդակությունը և թե գործնականում դրանք ինչպես են կիրառվում:

26. Հարցառարների պատասխանները ցույց են տալիս, որ նման հրապարակված չափանիշներ բացակայում են մեծամասնության դեպքում: Ընդհանուր չափանիշներ հրապարակվել են ՄԹ-ի լորդ կանցլերի կողմից, իսկ Շոտլանդիայի գործադիրը հրապարակել է խորհրդատվական փաստաթուղթ: Ավստրիայի օրենքներով սահման-

վում են դատավորների առաջխաղացման չափանիշներ: Շատ երկրներ պարզապես հենվում են դատավորների անկախ խորհուրդների բարեվարձության վրա, որոնք պատասխանատու են դատավորների նշանակման կամ նշանակում առաջարկելու համար: Օրինակ կարող են հանդիսանալ Կիպրոսը, Էստոնիան: Ֆինլանդիայում համապատասխան խորհրդակցական խորհուրդը համեմատում է թեկնածուների արժանիքները և նշանակում կատարելու մասին իր առաջարկում հիմնավորում է իր որոշումը: Նմանապես՝ Իսլանդիայում Ընտրական կոմիտեն⁶ արդարադատության նախարարին տրամադրում է շրջանային դատարաններում ծառայելու համար դիմող թեկնածուների գնահատման գրավոր փաստաթուղթ, իսկ Գերագույն դատարանն առաջարկներ է ներկայացնում Գերագույն դատարանում նշանակման համար դատավորների կոմպետենտության վերաբերյալ: Գերմանիայում՝ թե՛ դաշնային և թե՛ շրջանային մակարդակում, դատավորների նշանակման հարցերով խորհուրդները կարող են պատասխանատու լինել գրավոր կարծիք տրամադրելու համար (առանց մանրամասն հիմնավորումների) այն մասին, թե որքանով են թեկնածուները հարմար դատավորի պաշտոնում նշանակվելու և առաջխաղացման համար: Արդարադատության նախարարը պարտավոր չէ հետևել այս կարծիքին, բայց չանելու դեպքում կարող է արժանանալ քննադատության (երբեմն հրապարակային): Հիմնավորումներ կատարելը կարող է համարվել ճիշտ վարվելակերպ, և հավանական է, որ թույլ տա առավել լավ հասկանալ, թե որքանով են չափանիշները կիրառվել գործնականում, բայց կարելի է նաև մտածել հակառակը, որ հիմնավորումներ կատարելը կարող է խանգարող հանգամանք հանդիսանալ առանձին գործերում (օրինակ՝ երբ որոշում պետք է կայացվի իրար շատ համեմատելի թեկնածուների միջև և երբ պետք է պահպանվի տեղեկատվության աղբյուրների գաղտնիությունը):

27. Լիտվայում, չնայած գոյություն չունեն դատավորների առաջխաղացումը կարգավորող հստակ չափանիշներ, այնուամենայնիվ, շրջանային դատավորների կատարողականը մտադիտարկվում է մի շարք ֆանկական և որակական չափանիշներով, որոնք հիմնականում հենվում են վիճակագրության վրա (ներառյալ՝ բաղադրյալ նշանակման դատական ակտը բեկանելու դեպքերը): Այս տվյալները ներառվում են արդարադատության նախարարության դատական դեպարտամենտի զեկույցներում: Արդարադատության նախարարը միայն անուղղակիորեն է մասնակցում դատավորների ընտրությանը և առաջխաղացմանը:

6 Բաղկացած է արդարադատության նախարարության կողմից Գերագույն դատարանի, Դատավորների միության և Փաստաբանների միության առաջարկով նշանակված երեք իրավաբաններից, որոնց դիմումների և որակավորման վերաբերյալ դիտարկումներ է կայունում նաև Գերագույն դատարանը:

Բայց մշտադիտարկման համակարգը «խոր ֆննդատություն» է արժանացել Լիտվայի դատավորների միության կողմից: Վիճակագրական տվյալները կարևոր սոցիալական դեր ունեն դատարանների աշխատանքը և արդյունավետությունը հասկանալու և բարելավելու համար: Բայց դրանք նույնը չեն, ինչ գնահատման օբյեկտիվ չափանիշները՝ լինի դա նոր պատժի նշանակման, առաջնագաման, թե մեկ այլ հարցով: Այս համատեքստում վիճակագրությունը որպես օժանդակ գործիք կիրառելիս պետք է առանձնահատուկ զգույշ լինել:

28. Լյուբեմբուրգում առաջնագամանը սովորաբար հենվում է ավագության սկզբունքի վրա: Նիդերլանդներում դեռևս պահպանվում են վաղ ավագության համակարգի տարրեր, իսկ Բելգիայում և Իտալիայում դատավորների առաջնագամանը պայմանավորված է ավագության և արհեստավարժության օբյեկտիվ չափանիշներով: Ավստրիայում Personalsenates-ի (հինգ դատավորի կազմով միավոր) կողմից դատավորների առաջնագաման մասին արդարագատության ցանկարարին ուղղված հանձնարարականների առնչությամբ օրենքի համաձայն ավագությունը որոշիչ գործոն է համարվում միայն, եթե թեկնածուներն ունեն մասնագիտական հավասար ունակություններ:

29. «Դատավորների կարգավիճակի մասին» եվրոպական խարտիայում ներառված են դրույթներ դատավորների առաջնագաման համակարգերի մասին այն դեպքերում, «երբ դրանք չեն հենվում ավագության վրա» (պարբերություն 4.1), իսկ Բացատրական հուշագրում նշվում է, որ «զա մի համակարգ է, որը խարտիան որևէ կերպ չի բացառում, որովհետև դա արդյունավետ կերպով պատշտանում է անկախությունը»: Չնայած համապատասխան փորձառությունը պատշան նախապայման է առաջնագաման համար, այնուամենայնիվ ԵԴԽՆ-ն գտնում է, որ ավագությունը ժամանակակից աշխարհում այլևս ընդունելի գործոն չէ, որպես առաջնագաման սկզբունք: Հասարակությունը մեծապես հետաքրքրված է ոչ միայն դատական համակարգի անկախությամբ, այլ նաև դատավորի որակական հատկանիշներով և, հատկապես, փոփոխությունների այս ժամանակաբաժանում՝ դատական իշխանության առաջնորդների որակական հատկանիշներով: Միայն ավագության վրա հենվող առաջնագաման համակարգի դիմամիկայում առկա է պոտենցիալ գոհաբերություն, ինչը չի կարող արդարացնել անկախության հարցում ձեռք բերված որևէ իրական օգուտ: ԵԴԽՆ-ն, այնուամենայնիվ, գտնում է, որ մասնագիտական ստաժի վրա հենված ավագության պահանջները կարող են նպաստավոր լինել անկախության հարցում:

7 ԵԴԽՆ-ն, այնուամենայնիվ, իրագեկ է, որ որոշ դեպքերում նման համակարգը հաջողությամբ է աշխատում, օրինակ՝ Հնդկաստանում և Ճապոնիայում գերագույն դատավորի նշանակման դեպքերը:

30. Իտալիայում և որոշ չափով Շվեդիայում դատավորների կարգավիճակը, գործառույթը և վարձատրությունը միմյանց հետ փոխկապակցված չեն: Վարձատրությունը գրեթե մեխանիկորեն պայմանավորված է տարիների փորձով և չի փոփոխվում ըստ կարգավիճակի և գործառույթի: Կարգավիճակը կախված է առաջխաղացումից, բայց պարտադիր չէ, որ դատավորի ծառայության դատարանը փոխվի: Այսպես օրինակ՝ Վերաֆենիչ դատարանի դատավորը կարող է շարունակել ծառայությունն առաջին աստիճանի դատարանում: Այս ձևով համակարգը նպատակաուղղված է անկախության ավելացմանը՝ բացառելով առաջխաղացման կամ մեկ այլ գործառույթ ստանձնելու ֆինանսական դրդապատճենները:

31. ԵՊՄԽ-ն դիտարկել է կանոնաց և տղամարդկանց հավասարության հարցը: Լաթվիայի պալատի ուղեցույցներում նշվում է. «Պատական համակարգի բոլոր մակարդակներում դատավորների նշանակումները որպես նպատակ պետք է հետապնդեն կանոնաց և տղամարդկանց հավասարությունը»: Անգլիայում լորդ կանցլերի «ուղեցուցային սկզբունքները» դատավորների նշանակման խնդիրը դիտարկում են զուտ արժանիքների հիման վրա՝ «անկախ սեռային պատկանելությունից, էթնիկ ծագումից, ամուսնական կարգավիճակից, սեռական կողմնորոշումից...»: Այնուամենայնիվ, լորդ կանցլերը հստակեցրել է, որ ցանկություն ունի խթանելու դատավորի պատճենի համար դիմումների ընդունումը կանոնաց և էթնիկ փոքրամասնությունների շրջանից: Այս երկուսն էլ պարզորոշ կերպով պատշաճ նպատակներ են: Ավստրիայի մի պատվիրակ գեկուցել է, որ Ավստրիայում, եթե առկա են երկու հավասար որակավորում ունեցող թեկնածուներ, հստակ սահմանված է, որ նախապատվությունը պետք է տրվի թերերկայացված սեռի ներկայացուցիչ թեկնածուին: Եթե նույնիսկ ելնեն այն ենթադրությունից, որ թերերկայացվածության խնդրի այս սահմանափակ դրական արձագանքն իրավական խնդիրներ չի առաջացնի, այնուամենայնիվ ԵՊՄԽ-ն առանձնացրել է գործնականում դժվարություն ստեղծող խնդիրներ: Նախ՝ առանձնացվում է հնարավոր թերերկայացվածության միայն մեկ կողմ (սեռային պատկանելությունը), և երկրորդ՝ կարելի է վիճարկել, թե որևէ կոնկրետ երկրի հանգամանքներում ինչն է համարվում թերերկայացվածություն տվյալ տարածքում՝ խորականության բացառման համապատասխան հիմնավորումներով: ԵՊՄԽ-ն որպես միջազգային չափանիշ չի առաջարկում ընդունել դրույթ, որը նման է Ավստրիայի սկզբունքին, բայց շեշտում է, որ անհրաժեշտ է հասնել հավասարության՝ «ուղղորդող սկզբունքների հիման վրա», ինչպես նշվել է վերոնշյալ երրորդ նախադասության մեջ:

Նշանակող և խորհրդակցական մարմիններ

32. ԵՊՆՆ-ն նշում է, որ գոյություն ունեն տարբերույթ մեթոդներ, որոնց համաձայն տեղի է ունենում դատավարների նշանակումը: Ակնհայտ համաձայնություն կա, որ նշանակումները պետք է կատարվեն «ըստ արժանիքների»:

33. Դատավորների ընտրելու ներկայումս կիրառվող տարբեր մեթոդները բաւարն էլ ունեն իրենց ուժեղ և թույլ կողմերը. կարելի է պնդել, որ փվեարկության հիմնով ընտրությունը ենթադրում է առավել մեծ ուղղակի ժողովրդավարական լեգիտիմություն: Բայց դա ներգրավում է թեկնածուին ֆարգաբաւկներում, ֆադաֆականության մեջ և գայթակղում է բարեհաճություններ աճելու կամ ստաճաւու ճմաճ օգուտներ: Գործող դատավորների կողմից մրցակցային ընտրության արդյունքում կարող են ի հայտ գալ բարձր որակավորում ունեցող թեկնածուներ, բայց այստեղ կա պահպաճողակաճության և ֆրոճիզմի [մոտ ընկերներիճ աճարդարցի առավելության տրամադրում] (կամ կլոճավորմաճ) վտաճգճ, և դա կարող է միաճգամայն ոչ ժողովրդավարական համարվել սահմաճողական որոճ տրամաբաճությունք: Կարելի է պնդել ճաճ, որ գործադիր կամ օրեճադիր մարմնի կողմից նշանակումը ճայնպեաճ մեծաճճում է լեգիտիմությունը, բայց վտաճգ կա, որ կաթվաճություն կատաճաճաճ իճխաճական այդ թևերից: Մեկ այլ մեթոդի համաճայնճ դատավորների թեկնածությունն առաճադրվում է աճկաթ մարմնի կողմից:

34. Մտաճողության տեղիք է տալիս այն, որ մոտեցումների ներկայիս բազմաճաճությունը կարող է լուռ ճպաստել դատավորների նշանակմաճ հարցում ոչ պատճաճ ֆադաֆական ազդեցության ճարուճակությունը: ԵՊՆՆ-ն նշում է մասնազետ պարոճ Օբեոտայի կարծիքը, որ դատավորների նշանակմաճ ոչ փորմալ ընթաճակարգերը և դատավորների նշանակմաճ վրա հրապարակային ֆադաֆական ազդեցությունը որոճ պետություններում օգտակար մոդելներ չեն եղել այլճ նոր ժողովրդավարական պետություններում, որտեղ առաճգֆային կարեւորություն ուճի դատական իճխաճության աճկաթության ապաճաճումը դատավորների նշանակմաճ բաճարճակապեաճ ոչ ֆադաֆական մարմիններ ստեղծելու միջոցով:

35. Աճդրադաճաճումը նոր ժողովրդավարական պետություններից մեկի օրինակինճ ԵՊՆՆ-ն ճկատում է, որ Զեթիայի Հաճրապետությունում դատավորները նշանակվում են հաճրապետության ճաթաճգաճի կողմիցճ արդարադատության ճաթարարի միջոճորդությամք, իսկ դատավորների առաճխադաճումը (այսինքնճ առավել բարձր աոյաճի դատարաճ տեղավոթումը կամ ճաթազաճող դատավորի, ճաթազաճ-

8 Տեճ վերոճեյալ 24-րդ պարբերությունը:

հող դատավորի տեղակալի պաշտոնում նշանակումը) կատարվում է կա՛մ երկրի նախագահի կողմից, կա՛մ նախարարի: Երկրում չի գործում Գերագույն դատական խորհուրդ, չնայած դատավորները ներգրավված են դատավորների պաշտոնի թեկնածուներ ընտրող կոմիտեների կազմում:

36. Թիվ R (94) 12 առաջարկությունը խուսափում է կոնկրետ դիր-
ֆորեում արտահայտել այս առումով: Առաջարկության սկզբում նշվում է, որ պետք է գործի դատավորների նշանակման անկախ մարմին.

«Դատավորների ընտրության և կարիերայի հարցերով որոշում ընդունող մարմինը պետք է անկախ լինի կառավարությունից և պե-
տական ապարատից: Դատական համակարգի անկախությունը երաշ-
խավորելու համար կանոններով պետք է ապահովվի, որ, օրինակ՝
համակարգի անդամներին ընտրեն դատական մարմինները, որ այդ
մարմիններին ինֆորմացիոն որոշումներ են իրենց դատավարական կանոնները»:

Սակայն հետագա տեխստում ֆինանսվում և նախատեսվում է միանգամայն այլ համակարգ.

«Այնուամենայնիվ, երե սահմանադրական կամ իրավական դրույթ-
ները և ավանդույթը թույլ են տալիս, որ դատավորներին նշանակի
կառավարությունը, պետք է գործեն երաշխիքներ՝ ապահովելու համար,
որ դատավորների նշանակման ընթացակարգերը լինեն թափանցիկ և
գործնականում անկախ, և որ նման որոշումների վրա որևէ հիմնա-
վորմամբ որևէ ազդեցություն չլինի՝ բացառությամբ վերոնշյալ օբյեկ-
տիվ չափանիշներով սահմանված պատճառների»:

«Երաշխիքներին» հետևող օրինակներում առաջարկվում է ֆորմալ
ընթացակարգերի առավել մեծ հայեցողություն. սկզբում նշվում է, որ
հատուկ անկախ մարմինը խորհրդատվություն է տալիս, որին կառա-
վարությունը «պետք է հետևի գործնականում»: Այնուհետև նշվում է
«անկախ մարմնի որոշման դեմ բողոքարկելու իրավունքի մասին»: Վերջում
նշ շատ խիստ (և անորոշ ձևակերպմամբ) նշվում է, որ բա-
վարար է, երբ «որոշում ընդունող մարմինը պաշտպանված լինի ան-
հարկի և ոչ պատշաճ ազդեցություններից»:

37. Այս ձևակերպումը կատարվել է 1994 թվականի պայմաններում:
Այժմ ԵԴԽՆ-ն մտահոգված է, որ այն շատ անորոշ է և թողնում է
հայեցողության լայն շրջանակ առավել մեծ Եվրոպայի համատեխստում,
որտեղ սահմանադրական և իրավական «ավանդույթները» այնքան էլ
ձևավորված չեն, և որտեղ անհրաժեշտ է սահմանել ֆորմալ ընթացա-
կարգեր, որոնցից խուսափելը վտանգավոր հետևանքներ կունենա:
Ուստի՝ ԵԴԽՆ-ն գտնում է, որ դատավորի նշանակման կամ կա-
րիերայի վերաբերյալ բոլոր որոշումները պետք է հիմնված լինեն
օբյեկտիվ չափանիշների վրա և կա՛մ ընդունվեն անկախ մարմնի

կողմից, կան լինեն այնպիսի երաշխիքներ, որոնք կապահովեն, որ որոշումը կընդունվի բացառապես նման չափանիւշերի սահմաններում:

38. ԵՊԽՆ-ն ընդունում է, որ ավելին պահանջել հնարավոր չէ՝ հաշվի առնելով ներկայումս եվրոպական պետություններում ընդունված համակարգերի բազմազանությունը: Այնուամենայնիվ, ԵՊԽՆ-ն խորհրդատվական մարմին է, որն իրավասու է թե՛ դիտարկելու գործող ստանդարտներում և գործելակերպում հնարավոր վտախտությունները և թե՛ առաջարկելու ընդհանուր հանաչում ունեցող նոր ստանդարտներ: Ի լրումն՝ «Պատվոքների կարգավիճակի մասին» եվրոպական խարտիայում ասվում է ավելին, քան թիվ R (94) 12 առաջարկության մեջ: Այստեղ սահմանվում է հետևյալը.

«Պատվոքի ընտրության, աշխատանքի ընդունման, նշանակման, կարիերայի առաջխաղացման կամ պաշտոնակցության մասով ցանկացած որոշման առնչությամբ խարտիայով նախատեսվում է գործադիր և օրենսդիր իշխանություններից անկախ մարմնի միջամտություն: Այս մարմնի անդամների առնչված կեսը պետք է լինեն դատավորներ, որոնք փվեարկության կարգով ընտրվում են իրենց գործընկերների կողմից այնպիսի մեթոդների կիրառմամբ, որոնք երաշխավորում են դատական իշխանության ամենալայն ներկայացվածություն»:

39. Բացատրական հուշագրում պարզաբանվում է, որ անկախ մարմնի «միջամտություն» օգտագործված է լայն իմաստով, ներառյալ՝ կարծիքը, հանձնարարականը կամ առաջարկը, ինչպես նաև փաստացի որոշումը: Եվրոպական խարտիան չի սահմանափակվում շատ եվրոպական պետությունների ներկայիս գործելակերպով (գարմանալի չէ, որ Պատվոքների բարձրագույն խորհուրդների և դատավորների միությունների պատվիրակները 1997 թվականի հունիսի 23-26-ը Վարշավայում տեղի ունեցած հանդիպման ժամանակ ցանկություն էին հայտնել տեսնելու դատավորների նշանակման և առաջխաղացման հարցում առավել լայն դատական «վերահսկողություն», քան նախատեսված է Եվրոպական խարտիայում):

40. Հարցառարների պատասխանները ցույց են տալիս, որ շատ եվրոպական պետություններ ներմուծել են գործադիր և օրենսդիր իշխանություններից անկախ մարմին, որը այս կամ այն չափով բացառիկ դերակատարում ունի դատավորների նշանակման և (կարկ եղած դեպքում) առաջխաղացման հարցում. այդպիսի օրինակներ են Անդորրան, Բելգիան, Կիպրոսը, Պանիան, Էստոնիան, Ֆինլանդիան, Ֆրանսիան, Իսլանդիան, Իռլանդիան, Իտալիան, Լիտվան, Մոլդովան, Նիդերլանդները, Նորվեգիան, Լեհաստանը, Ռումինիան, Ռուսաստանը, Սլովակիան, Սլովենիան, Նախկին Հարավսլավիայի Մակեդոնիա Հանրապետությունը և Թուրքիան:

41. Նման մարմնի բացակայությունը համարվել է Ձեխիայի Համալսարանի քույլ կողմը: Մալթայում նման մարմին կա, բայց այն փաստը, որ նշանակող մարմինը⁹ միայն իր հայեցողությամբ կարող է խորհրդատվություն ստանալ նրանից, համարվել է քույլ կողմ: Խորվաթիայում պոստեցիալ ֆազաբական ազդեցության աստիճանն այդ մարմնի նկատմամբ համարվել է խնդրահարույց¹⁰ :

42. Հետևյալ համակարգերը կծառայեն որպես դատական բարձրագույն խորհրդի երեք օրինակներ, որոնք բավարարում են Եվրոպական խորհրդի առաջարկները:

- i) Իտալիայի սահմանադրության 104-րդ հոդվածի համաձայն՝ նման խորհուրդը բաղկացած է հանրապետության նախագահից, Վեոաբեկ դատարանի առաջին նախագահից և դատախազից, դատական մարմինների կողմից ընտրված 20 դատավորներից և խորհրդարանի կողմից՝ համալսարանի պրոֆեսորների և 15 տարվա ստաժ ունեցող իրավաբանների հետ համատեղ ընտրված 10 անդամներից: 105-րդ հոդվածի համաձայն՝ մարմինը պատասխանատու է «ճշմարտության, ազատության, ընդունելու և փոխադրելու, ավելի բարձր պաշտոնի ճշմարտության և դատավորների նկատմամբ կարգապահական պատասխանատվության միջոցներ կիրառելու համար՝ դատական մարմնի կանոններին համապատասխան»:
- ii) Հունգարիայի «Դատարանների մասին» բարեփոխումների 1997 թվականի օրենքով ստեղծվել է Ազգային դատական խորհուրդ, որն իրականացնում է դատական վարչարարության իրավասություն, այդ թվում՝ դատավորների նշանակում: Խորհրդի կազմում ներգրավված են Գերագույն դատարանի նախագահը (Խորհրդի նախագահ), ինը դատավորներ, արդարագատության նախարարը, գլխավոր փաստաբանը, Փաստաբանական միության նախագահը և խորհրդարանի երկու փոխխոսնակներ:
- iii) Թուրքիայում դատավորներին և դատախազներին ընտրում և առավել բարձր պաշտոնների է նշանակում Գերագույն խորհուրդը: Այն բաղկացած է յոթ անդամներից, այդ թվում՝ հինգ դատավորից՝ կամ Վեոաբեկ դատարանից, կամ Պետական խորհրդից: Խորհուրդը նախագահում է արդարագատության նախարարը, արդարագատության նախարարության փոխարտոնդարի տեղակալը նույնպես ի պաշտոն է խորհրդի անդամ է:

⁹ Նախագահը՝ վարչապետի խորհրդատվությամբ:

¹⁰ Տե՛ս վերոնշյալ 20-րդ պարբերությունը:

43. Սովորության իրավունքի օրինակ է Իսլանդիան, որտեղ 1995 թվականի «Դատարանների և դատական աշխատողների մասին» ակտի 13-րդ բաժնի համաձայն ստեղծվել է Դատական նշանակումների խորհուրդ, որի նպատակն է՝ «հայտնաբերել անձանց և այդ անձանց՝ դատական պաշտոնին համապատասխանության մասին տեղեկացնել կառավարությանը»: Ինը անձանց կազմով մարմինը բաղկացած է գերագույն դատավորից, Բարձրագույն դատարանի, Վերաքննիչ դատարանի, շրջանային դատարանի երեք նախագահներից, գլխավոր դատախազից և Փաստաբանների միության նախագահի կողմից նշանակված փաստաբանից, Իրավաբանների միության նախագահի կողմից նշանակված գործող փաստաբանից և արդարադատության նախարարի կողմից նշանակված երեք անձանցից, որոնք ներգրավված են կամ գիտելիք և փորձառություն ունեն առևտրի, ֆինանսների, վարչարարության ոլորտներում կամ դատական ծառայություններից օգտվելու փորձառություն ունեն: Բայց սա լիովին չի բացառում գործընթացի նկատմամբ ֆալսիֆիկացիայի ազդեցությունը¹¹ :

44. (Վերոնշյալ) Գերմանիայի մոդելը ներառում է խորհուրդներ, որոնք կարող են ունենալ տարբեր գործառույթներ, նայած, թե ինչ դատարանի մասին է խոսքը՝ դաշնային կամ շրջանային, կամ տարբեր աստիճանի դատարանների: Այս խորհուրդները զբաղվում են դատավորների նշանակմամբ և սովորաբար գուտ խորհրդատվական գործառույթ ունեն: Ի լրումն՝ Գերմանիայի շրջաններում դատավորները կարող են համատեղ ընտրվել իրավասու նախարարի և դատավորների ընտրության կոմիտեի կողմից: Այս կոմիտեն սովորաբար ունի վետոյի իրավունք: Կոմիտեի կազմում սովորաբար ներգրավվում են խորհրդարանի անդամներ, գործընկերների կողմից ընտրված դատավորներ և մեկ փաստաբան: Արդարադատության նախարարի ներգրավվածությունը Գերմանիայում համարվում է կարևոր ժողովրդավարական տարր, քանի որ նա պատասխանատու է խորհրդարանին: Սահմանադրությունը կարևոր է համարվում, որ դատավորներին նշանակող փաստացի մարմինը չպետք է բաղկացած լինի միայն դատավորներից, կամ դատավորները չպետք է լինեն այդ մարմնի մեծամասնությունը:

45. Նույնիսկ այն իրավական համակարգերում, որտեղ ավանդույթի և ոչ ֆորմալ ինֆորմալ պահպանության ուժով պահպանվել են լավ ստանդարտներ, որոնք մշտապես եղել են ազատ լրատվամիջոցների հսկողության տակ, վերջին տարիներին տարածված է այն տեսակետը, որ առավել օբյեկտիվ և ֆորմալ երաշխիքներն անհրաժեշտություն են: Այլ պետություններում, մասնավորապես՝ ճապոնի կոմունիստական

¹¹ Տե՛ս վերոնշյալ 20-րդ պարբերությունը:

երկրներում, այս անհրաժեշտությունը չափազանց մեծ է: ԵՊԽՆ-ն գտնում է, որ Եվրոպական խարտիան այնքանով, որքանով այն կոչ է անում այլ դատավորների կողմից ժողովրդավարական մեթոդներով ընտրված դատական նշանակալի ներկայացուցչություն ունեցող անկախ մարմնի կողմից միջամտություն¹² (բավականին լայն իմաստով, որը ներառում է կարծիք, հանձնարարական կամ առաջարկ, ինչպես նաև փաստացի որոշում), համահունչ է այն ընդհանուր ուղղությամբ, որով ԵՊԽՆ-ն ցանկանում է առաջնորդել: Սա հատկապես կարևոր է այն երկրների դեպքում, որոնք երկարատև և ժողովրդական համակարգեր չունեն:

Ուստոնավարություն. պատժի նշանակման ժամկետ

46. Բուլոբ երեք փաստաթղթերում՝ ՄԱԿ-ի հիմնարար սկզբունքներ, թիվ R (94) 12 առաջարկություն և «Դատավորների կարգավիճակի մասին» եվրոպական խարտիա, նշում է կատարվում, որ դատավորները պետք է նշանակվեն սահմանված օրինական ժամկետով և ոչ թե մինչև օրեկնով թռակի անցնելու տարիք:

47. Եվրոպական խարտիայի 3.3 պարբերության մեջ նշվում է նաև դատավորին աշխատանքի ընդունելու ընթացակարգերի մասին՝ նախատեսելով «դատավորի պատժին նշանակվելուց հետո պարտադիր կարճ փորձաքառան՝ նախքան մշտական հիմունքով աշխատանքի ընդունելը»:

48. Եվրոպական գործելակերպով հիմնականում դատավորները նշանակվում են լրիվ դրույքով աշխատանքի՝ մինչև օրեկնով թռակի անցնելը: Այս մոտեցումը պակաս խնդրահարույց է անկախության տեսանկյունից:

49. Քաղաքացիական իրավունքի շատ համակարգեր նոր դատավորների համար ապահովում են վերապատրաստման շրջան կամ փորձաքառան:

50. Որոշ երկրներ նշանակումներ կատարում են մի քանի տարի ժամկետով (օրինակ՝ Գերմանիայի Դաշնային սահմանադրական դատարանի դեպքում՝ 12 տարի): Դատավորները սովորաբար նշանակվում են նաև միջազգային դատարաններում (օրինակ՝ Արդարադատության եվրոպական դատարան և Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարան)՝ սահմանափակ ժամկետով:

51. Որոշ երկրներ նաև լայնորեն կիրառում են դատավորների տեղակալների ծառայությունները, որոնց պատժնավարման ժամկետն ավելի սահմանափակ է և պակաս պաշտպանված, քան լրիվ դրույքով աշխատող դատավորներինը (օրինակ՝ ՄԹ և Դանիա):

¹² Տե՛ս վերոնշյալ 38-39-րդ պարբերությունները:

52. ԵՊԽՆ-ն գտնում է, որ բացառիկ դեպքերում, երբ լրիվ դրույնով դատավարի նշանակումը սահմանափակ ժամկետով է, այն չպետք է երկարաձգվի, եթե չկան հետևյալ ապահովող ընթացակարգերը.

- i. դատավորը, եթե ցանկանում է երկարաձգել պատժադատությունը, պետք է ներկայացվի վերանշանակման նշանակող մարմնի կողմից,
- ii. վերանշանակման վերաբերյալ որոշումը պետք է կայացվի բացարձակապես օբյեկտիվ և արժանիքների հիմունքով՝ առանց ֆազմական նկատառումների:

53. ԵՊԽՆ-ն գտնում է, որ այն դեպքերում, երբ պատժադատության ժամկետը պայմանական կամ սահմանափակ է, հատուկ կարևորություն է ստանում այն մարմինը, որը պատասխանատու է նշանակման կամ վերանշանակման օբյեկտիվությունը և քափանցիկությունն ապահովելու համար (տե՛ս նաև Եվրոպական խորհրդի 3.3 պարբերությունը):

54. ԵՊԽՆ-ն գիտակցում է, որ իր իրավասության շրջանակն առանձնահատուկ կերպով չի վերաբերում միջազգային մակարդակում դատավորների պատժադատությանը: ԵՊԽՆ-ն հենվում է 1998 թվականի Խելացի մարդկանց զեկույցում (թիվ 23) ներառված առաջարկության վրա՝ ընդունելով, որ դատական համակարգի ազգային ինստիտուտների հետ անմիջական համագործակցությունը պետք է ամրապնդվի: ԵՊԽՆ-ն նաև հենվում է թիվ 1 բանաձևի վրա, որն ավելի ուշ ընդունվել է արդարադատության նախարարների կողմից 1999 թվականի հունիսի 17-18-ին Քիեմևում տեղի ունեցած նախարարների 22-րդ համաժողովում, որտեղ հղում է կատարվել ԵՊԽՆ-ի դերին որպես համընդհանուր գործողությունների ծրագրում սահմանված առաջնահերթությունների իրականացման օժանդակող մարմնի՝ «ամրապնդելու Եվրոպայում դատավորների դերակատարումը և խորհուրդ տալու... թե արդյոք իրավական փաստաթղթերը պետք է լրացակցեն Եվրոպայի խորհրդում...»: Համընդհանուր գործողությունների ծրագիրը մեծապես շեշտադրում է անդամ պետություններում ներքին իրավական համակարգերի թեման: Բայց չպետք է մոռանալ, որ Եվրոպայի խորհրդի անդամության չափանիշ է «Մարդու իրավունքների եվրոպական կոմիտեի անդամությանը կատարումը», և այս առումով «միջազգային իրավունքի համաձայն պարտադիր ուժ ունեցող Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի ընդդատությունը ենթարկվելը միանշանակորեն Եվրոպայի խորհրդի անենակարևոր չափանիշն է» (Խելացի մարդկանց զեկույց, պարբերություն 9):

55. ԵՊԽՆ-ն գտնում է, որ ազգային իրավական համակարգերի համար վերազգային դատարանների նշանակությունն աճում է, և այդ

դատարաններն իրենց որոշումներում առանձնահատուկ խրախուսում են անդամ պետություններին՝ պահպանելու նման վերագային դատարանների դատավորների անկախության, անփոփոխելիության, պաշտոնի նշանակման, պաշտոնավարության ժամկետի սկզբունքները (տե՛ս, մասնավորապես, վերոնշյալ 52-րդ պարբերությունը):

56. ԵԴԽՆ-ն ընդունում է ազգային իրավական համակարգերի և դատավորների համար միջազգային պայմանագրերից բխող պարտավորությունների կատարման կարևորությունը, ինչպիսիք են Եվրոպական կոնվենցիան, Եվրոպական միության պայմանագրերը, որոնք առանցֆային են համարում, որ նման պայմանագրերը մեկնաբանող դատարանների դատավորների նշանակումը և վերանշանակումն իրականացվեն նույն վստահությամբ և պահպանելով նույն սկզբունքները, որոնք գործում են ազգային իրավական համակարգերում: ԵԴԽՆ-ն նաև գտնում է, որ 37-րդ և 45-րդ պարբերություններում նշված անկախ մարմնի ներգրավվածությունը պետք է խրախուսվի միջազգային դատարաններում դատավորներ նշանակելիս և վերանշանակելիս: Եվրոպայի խորհուրդը և նրա ինստիտուտները հենվում են այն համոզմունքի վրա, որ գոյություն ունեն ընդհանուր արժեքներ, որոնք գերակա են առանձին անդամ պետությունների արժեքներից, և այս համոզմունքը գործնականում զգալի կիրառություն է ստացել: Այս արժեքները և դրանք մշակելու ու կիրառելու առաջընթացը կխթարվելին, եթե դրանց կիրառությունը չպարտադրվեր միջազգային մակարդակում:

Պաշտոնավարություն. անփոփոխելիություն և կարգապահություն

57. Դատական անկախության հիմնարար նորմ է այն, որ դատավորի պաշտոնավարությունը պետք է երաշխավորվի մինչև բռնակի անցնելու պարտադիր տարիքը կամ պաշտոնավարության սահմանված ժամկետի ավարտը. տե՛ս ՄԱԿ-ի հիմնարար սկզբունքներ, պարբերություն 12, առաջաբկություն թիվ R (94) 12՝ սկզբունք I(2)(ա)(ii) և (3) և սկզբունք VI (1) և (2): Եվրոպական խարտիան հաստատում է, որ այս սկզբունքը վերաբերում է նշանակումից մինչև առանց համաձայնության պաշտոնի փոփոխությանը կամ այլ աշխատատեղ տեղափոխությանը (սա չի վերաբերում այն դեպքերին, երբ դատարանը վերակազմակերպվում է կամ ժամանակավոր տեղափոխությանը): Միևնույն ժամանակ, թե՛ խարտիան և թե՛ թիվ R (94) 12 առաջաբկությունը նշում են, որ այլ պարտականությունների կատարման տեղափոխումը կարող է կարգադրվել որպես կարգապահական պատասխանատվություն:

58. ԵՒԽՆ-ն նշում է, որ Չեխիայի Հանրապետությունը թուսակի անցնելու պարտադիր տարիք չունի, բայց «դատավորը կարող է հետ կանչվել իր պատճառից արգրադատության նախարարի հրամանով՝ 65-ը լրանալուց հետո»:

59. Անփոփոխելիության սկզբունքի բացառությունների առկայությունը, հատկապես, եթե դրանք բխում են կարգապահական պատասխանատվության միջոց կիրառելու պահանջից, անմիջականորեն հանգեցնում է այն մտին, թե որ մարմնի կողմից կամ ինչ մեթոդով և ինչ հիմքով դատավորը կարող է ենթարկվել կարգապահական պատասխանատվության: Թիվ R (94) 12 առաջարկության VI(2) և (3) սկզբունքով պարտադրվում է հստակ սահմանել այն արարքները, որոնց համար դատավորի լիազորությունները կարելի է դադարեցնել, և որ կարգապահական վարույթի ընթացակարգերը պետք է համապատասխանեն Մարդու իրավունքների կոնվենցիայի պատշաճ ընթացակարգի պահանջներին: Առաջարկության մեջ ասվում է նաև, որ «պետությունները պետք է դիտարկեն օրենքով հատուկ իրավասու մարմին ստեղծելու հարցը, որը պատասխանատու է կիրառելու կարգապահական պատասխանատվության միջոցներ, եթե դրանցով դատարանը չի զբաղվում: Նման մարմնի որոշումները պետք է վերահսկվեն վերադաս դատական մարմնի կողմից, կամ այդ մարմինը հենց ինքը պետք է հանդիսանա վերադաս դատական մարմին»: Եվրոպական խարտիայով այս գործառնությունը վերապահվում է անկախ մարմնի, որի առաջարկները պետք է «դեր խաղան» յուրաքանչյուր դատավորի ընտրության և կարիերայի բոլոր հարցերում:

60. ԵՒԽՆ-ն գտնում է.

ա) որ դատավորների անփոփոխելիությունը պետք է լինի անկախության հստակ սահմանված տարր, որը պետք է սահմանվի ներպետական ամենաբարձր մակարդակում (տե՛ս վերոհիշյալ 16-րդ պարբերությունը),

բ) որ անկախ մարմնի միջամտությունը¹³, որն առաջնորդվում է պաշտպանության լիակատար իրավունքներ երաշխավորող ընթացակարգերով, հատուկ կարևորություն ունի կարգապահական գործողություններ ձեռնարկելիս,

գ) որ օգտակար կլինի մշակել չափանիշներ, որոնցով կսահմանվեն ոչ միայն դատավորին պատճառից ազատելու գործողությունները, այլև այն գործողությունները, որոնք կարող են հանգեցնել կարգապահական վարույթի նախաձեռնմանը կամ դատավորի կարգավիճակի փոփոխությանը, այդ թվում, օրինակ՝ մեկ այլ դատարան սեղափոխմանը:

¹³ Տե՛ս վերոհիշյալ 37-րդ և 45-րդ պարբերությունները:

Հետագայում ԵՂԽՆ-ն կարող է կազմել այս հարցի շուրջը մանրամասն Կարծիք՝ ԵՂԽՆ-ի կողմից քննարկման ենթակա տեխստերի նախագծերով, որոնք կվերաբերեն բացառապես նման գործողությունների չափանիւններին, չնայած կասկած չկա, որ դրանք մեծապես փոխկապակցված են լինելու ներկայումս քննարկվող անկախության թեմային:

Վարձատրություն

61. Թիվ R (94) 12 առաջարկության մեջ սահմանվում է, որ դատավորների «վարձատրությունը պետք է երաշխավորվի օրենքով» և «համապատասխան լինի նրանց մասնագիտական արժանագատվությանն ու պատասխանատվության չափին» (I(2)(ա)(ii) և III(1)(բ) սկզբունքներ): Եվրոպական խարտիան կարևորում և ողջամտության ու իրատեսության սահմաններում հանաչում է պատշաճ վարձատրության նշանակությունը «դատավորների որոշումների և, ընդհանուր առմամբ, նրանց վարձագծի վրա ազդեցություն բողոքելու նպատակով նշումներին» խուսափելու հարցում: Այն նաև հանաչում է հիվանդության դեպքում երաշխավորված վճարի և պատշաճ ծերության թոշակի կարևորությունը (6-րդ պարբերություն): ԵՂԽՆ-ն իր լիակատար հավանությունն է արտահայտում Եվրոպական խարտիայի ձևակերպմանը:

62. Չնայած որոշ համակարգեր (օրինակ՝ հյուպիսեվրոպական երկրները) ապահովում են պատշաճ իրավիճակ ավանդական մեխանիզմներով՝ առանց ֆորմալ իրավական դրույթների, այնուամենայնիվ ԵՂԽՆ-ն գտնում է, որ, ընդհանուր առմամբ, կարևոր է (սահմանափակ վերաբերում է նոր ժողովրդավարություններին) հատուկ իրավական դրույթներ սահմանել, որոնցով կերաշխավորվեն, որ դատավորների աշխատավարձերը չկրճատվեն և կապահովվեն, առնվազն, դե ֆակտո, աշխատավարձի ավելացման դրույթներ՝ կենցաղային ծախսերին համահունչ:

Ոչ պատշաճ արտաֆին ազդեցությունից զերծ մնալը

63. Ոչ պատշաճ արտաֆին ազդեցությունից զերծ մնալը համընդհանուր հանաչում ունեցող սկզբունք է. տե՛ս ՄԱԿ-ի հիմնարար սկզբունքների 2-րդ պարբերությունը, թիվ R (94) 12 առաջարկության I(2)(դ) սկզբունքը, որտեղ նշվում է. «Օրենքով պետք է սահմանվեն պատժամիջոցներ այն անձանց դեմ, որոնք կփորձեն ազդեցություն գործել դատավորների վրա նման հարցերում»: Որպես ընդհանուր սկզբունքներ՝ անհարկի ազդեցությունից զերծ մնալը և ծայրահեղ դեպքերում

պատժամիջոցների կիրառումն անվիճելի են¹⁴ : Ավելին՝ ԵՊՏ-ն պատճառ չունի կարծելու, որ նման դրույթները պատճան կերպով սահմանված չեն անգամ պետությունների օրենսդրումն: Մյուս կողմից՝ դրանց իրականացումը գործնականում պահանջում է հոգատարություն, մանրակրկիտ ուսումնասիրություն, իսկ որոշ համատեխստերում՝ ֆադախական սահմանափակում: Տարբեր երկրների դատավորների հետ ֆինադակումները և նրանց ըմբռնողականությունն ու աջակցությունը կարող են արժեքավոր նշանակություն ունենալ այս առնչությամբ: Դժվարությունը, ընդհակառակը, այն է, թե ինչը պետք է համարել անհարկի ազդեցության և թե ինչպես պատճան հավասարակշռության ապահովել, մի կողմից, օրինակ՝ դատական գործընթացը խեղաթյուրումից և նեոնմներից պաշտպանելու անհրաժեշտության (լինի ֆադախական, լրատվամիջոցների, թե այլ աղբյուրների) և մյուս կողմից՝ հանրային կյանքում և ազատ լրատվամիջոցների շրջանակներում, հանրային հետաքրքրություն ներկայացնող հարցերի բաց ֆինադակում միջև: Դատավորները պետք է ընդունեն, որ իրենք պետական գործիչներ են և չպետք է լինեն չափից դուրս դյուրընկալ կամ խոցելի: ԵՊՏ-ն գտնում է, որ ներկայիս սկզբունքների փոփոխություն չի պահանջվում, բայց տարբեր պետությունների դատավորները կշահեն ընդհանուր ֆինադակումներից և կոնկրետ իրավիճակների մասին տեղեկատվության փոխանակումից:

Դատական իշխանության ներսում անկախություն

64. Հիմնարար դրույթ է այն, որ իր գործառույթները կատարելիս դատավորը ոչ մեկի աշխատողը չէ. նա պետական պաշտոն զբաղեցնող անձ է: Նա ծառայում է օրենսդրության և պատասխանատու է միայն օրենսդրությանը: Ասվում է, որ որևէ գործի առնչությամբ որոշում կայացնող դատավոր չպետք է ընդունի դատական համակարգի ներսում կամ համակարգից դուրս որևէ երրորդ անձի հրաման կամ կարգադրություն:

65. Թիվ R (94) 12 առաջարկության I(2)(ա)(i) սկզբունքով սահմանվում է, որ «դատավորների որոշումները ենթակա չեն վերանայման օրենսդրությամբ սահմանված կարգով բողոքարկման ընթացակարգից դուրս», և I(2)(ա)(iv) սկզբունքով սահմանվում է, որ «համաներման, ներման կամ նմանատիպ այլ դեպքերի մասին որոշումներ ընդունելուց բացի՝ կառավարությունը կամ պետական ապարատը չպետք է կարողանա ընդունել որևէ որոշում, որով հետագործ ուժով անվավեր ճանաչվեն դատական ակտերը»: ԵՊՏ-ն նշում է, որ հարցազարկի պա-

14 Տե՛ս նաև արտահայտման ազատության ընդհանուր սկզբունքի և դրանից բացառության հակաիշխող (երբ ֆայլեր պետք է ձեռնարկվեն պահպանելու դատավորի իրավասությունը և անհատությունը): Այս սկզբունքների մասին ներկայացված է ՄԻԵԿ-ի 10-րդ հոդվածում:

տասխանները ցույց են տալիս, որ այս սկզբունքները, ընդհանուր առմամբ, պահպանվում են, ուստի որևէ փոփոխություն չի առաջարկվում:

66. ԵՊՆ-ն նույն է, որ դատական իշխանության անկախության համար պահանջելով վտանգ է ներկայացնում դատական համակարգի ներսի հիերարխիան: ԵՊՆ-ն ընդունում է, որ դատական իշխանության անկախությունը պայմանավորված է ոչ միայն ոչ պատճառ արտաքին ազդեցությունից զերծ մնալու հանգամանքով, այլև որոշ իրավիճակներում այլ դատավորների վերաբերմունքի հետևանքով առաջ եկող անհարկի ազդեցությունից զերծ մնալու հանգամանքով: «Պատավորները պետք է ունենան դատական գործերով որոշումներ ընդունելու անսահմանափակ ազատություն՝ պահպանելով անաշտությունը, ելնելով իրենց խղճի թելադրանքից և փաստերի իրենց մեկնաբանությունից, ինչպես նաև պահպանելով գործող օրենքով սահմանված կանոնները» (թիվ R (94) 12 առաջարկության I (2)(դ) սկզբունք): Սա նախատեսում է, որ դատավորն անհատապես է վիճի կայացնում: Զևակերպման մեջ օգտագործված տերմինաբանությունը չի բացառում այնպիսի հիմնարար սկզբունքներ, ինչպիսիք գոյություն ունեն սովորության իրավունքի երկրների նախադեպում (այսինքն՝ ցածր ատյանի դատավորի կողմից ավելի բարձր ատյանի դատարանի նախկին որոշմանը հետևելու պարտավորություն օրենքի այն մասով, որն անմիջակորեն բխում է տվյալ դատական գործից):

67. I (2)(դ) սկզբունքում նշվում է նաև. «Պատավորները պարտավոր չեն զեկուցել իրենց գործերի էության մասին դատական համակարգի դուրս որևէ անձի»: Ամեն դեպքում՝ նման ձևակերպումն անորոշ է: Գործի էության մասին «զեկուցելը» նույնիսկ դատական համակարգի ներսում այլ անդամների անհամապատասխան է թվում անհատական ազատության սկզբունքին: Եթե ընդունվել է որոշում, որն այնքան ոչ կոմպետենտ է, որ կարող է հանգեցնել կարգապահական խախտման, ապա այդ դեպքում իրավիճակն այլ է: Բայց նույնիսկ այս անհավանական դեպքում դատավորը ոչ թե «զեկուցում է», այլ պատասխանում է իր դեմ ներկայացված մեղադրանքին:

68. Իրավական շատ համակարգերում վերադաս դատարաններին վերապահվող գործող հիերարխիկ իշխանությունը կարող է գործնականում խաթարել դատավորի անհատական անկախության սկզբունքը: Այս իրավիճակի լուծում կարող է հանդիսանալ բոլոր համապատասխան իրավասությունները Բարձրագույն դատական խորհրդին վերապահելը, որն այդ դեպքում կպաշտպանի անկախությունը դատական համակարգի ներսում և դրանից դուրս: Սա մեզ հետ է տանում «Պատավորների կարգավիճակի մասին» եվրոպական խորհրդի

առաջարկությանը, որին արդեն անդրադարձել ենք «Նշանակող և խորհրդակցական մարմիններ» վերնագրի տակ:

69. Դատական տեսչական ստուգման համակարգերն այն երկրներում, որտեղ դրանք գոյություն ունեն, չպետք է զբաղվեն գործի էություն կամ որոշումների ճիշտ լինելու հարցերով և չպետք է ստիպեն դատավորներին արդյունավետության նկատառումներով առավելություն տալ կատարողականին՝ գործառույթի պատճառ կատարման հաշվին: Դատավորը պարտավոր է ընդունել լավ կռահարված որոշումներ՝ պաշտպանելով արդարադատությանը դիմած անձանց շահերը¹⁵ :

70. ԵՊՆ-ն այս առումով ցանկանում է ճշել ժամանակակից Իտալիայի՝ աստիճանի, վարձատրության և պատժի տարաբաժանման համակարգը, որի մասին նկարագրված է վերոհիշյալ 30-րդ պարբերությունում: Այդ համակարգի նպատակն է՝ խրախուսել անկախությունը, և դա նաև ճշանակում է, որ առաջին առյուծի դատարանի խնդրահարույց գործերը (օրինակ՝ Իտալիայում մաֆիային վերաբերող գործերը) կարող են բնավել բարձր ունակություններ ունեցող դատավորների կողմից:

Դատավորի դերը

71. Այս վերնագրի տակ կարելի է ներառել ընդգրկուն ոլորտ: Այս ոլորտի շատ թեմաներն առավել մանրամասն կֆննարկվեն, երբ ԵՊՆ-ն ֆննարկի չափանիւթների թեման, ուստի ավելի նպատակահարմար է թողնել դրանք մինչ այդ ֆննարկումը: Սբան վերաբերում են այնպիսի առանձին թեմաներ, ինչպիսիք են ֆաղափական կուսակցության անդամությունը և ֆաղափական գործունեությամբ զբաղվելը:

72. ԵՊՆ հանդիպման ժամանակ բարձրացվել է մի կարևոր հարց, որը վերաբերում է դատավորի, դատախազի և արդարադատության նախարարության աշխատակցի պատժների փոխանակելիությանը: Չնայած այս փոխանակելիությանը, ԵՊՆ-ն գտնում է, որ դատախազների դերի, կարգավիճակի և պարտականությունների դիտարկումը՝ դատավորներին գուզահեռ, իր իրավասությունների շրջանակից դուրս է: Այնուամենայնիվ, կարևոր բաց հարց է մնում, թե արդյոք նման համակարգը համապատասխան¹⁶ է դատական անկախությանը: Այս թեման, անկասկած, ճշանակալի կարևորություն ունի համապատասխան իրավական համակարգի համար: ԵՊՆ-ն գտնում է, որ այս հարցին արժե անդրադառնալ ավելի ուշ, հավանաբար՝ դատավորների վարձագծի կանոններին վերաբերող բաժնում, բայց դրա համար առավել մասնագիտական ներդրում է պահանջվում:

15 Տե՛ս նաև վերոհիշյալ 27-րդ պարբերությունը:

Եզրակացություններ

73. ԵՒՆՏ-ն գտնում է, որ անդամ պետությունների համար առանց-
ֆային նշանակություն ունի գործողության մեջ դնել այն սկզբունքները,
որոնք արդեն մշակվել են (6-րդ պարբերություն): Դատավորների ան-
կախության, արդյունավետության և դերակատարման մասին թիվ R
(94) 12 առաջադրությունն ուսումնալիբերլուց հետո ԵՒՆՏ-ն կայացրել
է հետևյալ եզրակացությունները:

- 1) Դատական իշխանության անկախության հիմնարար սկզբունք-
ները պետք է ամրագրվեն սահմանադրական կամ հնարավոր-
ինս ամենաբարձր մակարդակում յուրաքանչյուր անդամ պե-
տությունում, իսկ դրա առավել կոնկրետ կանոնները պետք է
սահմանվեն օրենսդրական մակարդակում (16-րդ պարբերու-
թյուն):
- 2) Յուրաքանչյուր անդամ պետությունում դատավորների նշա-
նակման և առաջխաղացման համար պատասխանատու կամ
նման առաջադիներով հանդես գալու համար պատասխանատու
մարմինները պետք է ներմուծեն, հրապարակեն և գործողության
մեջ դնեն օբյեկտիվ չափանիշներ՝ նպատակ հետապնդելով
ապահովելու, որ դատավորների ընտրությունը և կարիերան
հենվեն «արժանիքների վրա՝ հաշվի առնելով որակավորումը,
բարեկարգությունը, կարողությունները և արդյունավետությունը
(25-րդ պարբերություն):
- 3) Ավագությունը չպետք է լինի առաջնորդող սկզբունք առաջխա-
ղացման համար: Այնուամենայնիվ, տեղին է հաշվի առնել
պատճառ մասնագիտական փորձը, և տարիների փորձին
առնչվող նախադասումները կարող են օժանդակ գործոն հան-
դիսանալ անկախության համար (29-րդ պարբերություն):
- 4) ԵՒՆՏ-ն գտնում է, որ «Դատավորների կարգավիճակի մա-
սին» եվրոպական խարտիան այնքանով, որքանով այն կոչ է
անում այլ դատավորների կողմից ժողովրդավարական մե-
թոդներով ընտրված դատական նշանակալի ներկայացուցչու-
թյուն ունեցող անկախ մարմնի կողմից միջամտության՝ համա-
հունչ է այն ընդհանուր ուղղությանը, որով ԵՒՆՏ-ն ցանկանում
է առաջնորդվել (45-րդ պարբերություն):
- 5) ԵՒՆՏ-ն գտնում է, որ այն դեպքերում, երբ պատճառավորման
ժամկետը պայմանական կամ սահմանափակ է, հատուկ կա-
րևորություն է ստանում այն մարմինը, որը պատասխանատու է
նշանակման կամ վերանշանակման օբյեկտիվությունը և թա-
փանցիկությունն ապահովելու համար (տե՛ս նաև Եվրոպական
խարտիայի 3.3 պարբերությունը) (53-րդ պարբերություն):

- 6) ԵՊԽ-ն ընդունում է ազգային իրավական համակարգերի և դատավորների համար միջազգային պայմանագրերից բխող պարտավորությունների կարևորությունը, ինչպիսիք են Եվրոպական կոնվենցիան, Եվրոպական միության պայմանագրերը, որոնք առանցքային են համարում, որ նման պայմանագրերը մեկնաբանող դատարանների դատավորների նշանակումը և վերանշանակումն իրականացվեն նույն վստահությամբ և պահպանելով նույն սկզբունքները, որոնք գործում են ազգային իրավական համակարգերում: ԵՊԽ-ն նաև գտնում է, որ 37-րդ և 45-րդ պարբերություններում նշված անկախ մարմնի ներգրավվածությունը պետք է խրախուսվի միջազգային դատարաններում դատավորներ նշանակելիս և վերանշանակելիս (56-րդ պարբերություն):
- 7) ԵՊԽ-ն գտնում է, որ դատավորների անփոփոխելիությունը պետք է լինի անկախության հստակ սահմանված տարր, որը պետք է սահմանվի ներպետական ամենաբարձր մակարդակում (60-րդ պարբերություն):
- 8) Դատավորների վարձատրությունը պետք է համապատասխանի նրանց դերին և պարտավորություններին: Համապատասխան վարձատրություն պետք է տրամադրվի հիվանդության դեպքում և թոշակի անցնելիս: Հատուկ իրավական դրույթներ պետք է լինեն աշխատավարձի կրճատման դեմ, և պետք է լինի դրույթ աշխատավարձի ավելացման մասին՝ կենցաղային ծախսերին համապատասխան (61-62-րդ պարբերություններ):
- 9) Իր գործառույթները կատարելիս դատավորի անկախությունը պետք է պահպանվի՝ անկախ դատական ներքին հիերարխիայից (64-րդ պարբերություն):
- 10) Վիճակագրական տվյալները և դատական տեսչակն ստուգման համակարգերը չպետք է սահմանափակեն դատավորների անկախությունը (27-րդ և 69-րդ պարբերություններ):
- 11) ԵՊԽ-ն գտնում է, որ օգտակար կլինի մշակել լրացուցիչ առաջարկություններ կամ փոփոխել թիվ R (94) 12 առաջարկությունը՝ հստակ առնելով ԵՊԽ-ի Կարծիքը և հետագա աշխատանքը:

Եվրոպայի խորհուրդն առաջատարն է աշխարհամասում մարդու իրավունքներով զբաղվող կազմակերպությունների շարքում: Եվրոպայի խորհրդին անդամակցում են 47 պետություններ, որոնցից 28-ը միաժամանակ նաև Եվրոպական միության անդամներ են: Եվրոպայի խորհրդի անդամ բոլոր պետությունները միացել են Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիային՝ որպես մարդու իրավունքների, ժողովրդավարության և իրավաբան գերակայության պատվանդանը նպատակադրված միջազգային համաձայնագրի: Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը վերահսկում է Կոնվենցիայի իրագործումն անդամ պետություններում:

Եվրոպական միությունը ամուսնական և ֆազմակերպական կազմակերպություն է: Եվրոպական 28 ժողովրդավարական երկրների միջև: Միությունը նպատակն է՝ ապահովել խաղաղություն, բարգավաճում և ազատություն իր արածի 500 միլիոն բնակիչների համար, ղվեր ցունկումն են ապրել ավելի արդար և ապահով աշխարհում: Այս նպատակների իրագործման նպատակով ԵՄ երկրները ստեղծել են մարմիններ, որոնք կառավարում են ԵՄ-ն և հաստատում վերջինս օրենսդրությունը: Եվրոպական միության կիսնական կառույցներն են Եվրոպական խորհրդարանը (որն ապահովում է Եվրոպայի ժողովուրդների ներկայացուցչությունը), Եվրոպական միության խորհուրդը (որն ապահովում է անդամ երկրների կառավարությունների ներկայացուցչությունը) և Եվրոպական հանձնաժողովը (որն իրականացնում է ԵՄ ընդհանուր շահերի պատվանդանը):

The Council of Europe is the continent's leading human rights organisation. It comprises 47 member states, 28 of which are members of the European Union. All Council of Europe member states have signed up to the European Convention on Human Rights, a treaty designed to protect human rights, democracy and the rule of law. The European Court of Human Rights oversees the implementation of the Convention in the member states.

The European Union is a unique economic and political partnership between 28 democratic European countries. Its aims are peace, prosperity and freedom for its 500 million citizens—in a fairer, safer world. To make things happen, EU countries set up bodies to run the EU and adopt its legislation. The main ones are the European Parliament (representing the people of Europe), the Council of the European Union (representing national governments) and the European Commission (representing the common EU interest).

www.coe.int

<http://europa.eu>

Partnership for Good Governance
Փորձընկերություն հանուն չավ կառավարման

